

Zabashta Ye. Yu. (2023). Rozvytok pidpriemnytstva v umovakh yevropeiskoi intehtatsii [Development of entrepreneurship in the conditions of European integration]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 56. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-37>

zakon.rada.gov.ua. (2012, March 22). Zakon Ukrainy «Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku maloho i serednoho pidpriemnytstva v Ukraini» vid 22.03.2012 r. № 4618-VI (potochna redaktsiia vid 28.08.2025) [Law of Ukraine "On Development and State Support of Small and Medium Entrepreneurship in Ukraine" dated 22.03.2012 No. 4618-VI (current version dated 28.08.2025)]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>

zakon.rada.gov.ua. (2024, August 30). Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro skhvalennia Strategii vidnovlennia, staloho rozvytku ta tsyvrovoi transformatsii maloho i serednoho pidpriemnytstva na period do 2027 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2024–2027 rokakh» vid 30.08.2024 r. № 821-r [Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Strategy for recovery, sustainable development and digital transformation of small and medium enterprises for the period up to 2027 and approval of the operational plan of measures for its implementation in 2024-2027" dated 30.08.2024 No. 821-r]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2024-r#Text>

zakon.rada.gov.ua. (2020, January 24). Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro nadannia finansovoi

derzhavnoi pidtrymky» vid 24.01.2020 r. № 28 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On providing financial state support" dated 24.01.2020 No. 28]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-p#Text>

zakon.rada.gov.ua. (2004, March 11). Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia metodyk provedennia analizu vplyvu ta vidstezhennia rezultatyvnostirehuliatornohtoakta» № 308 vid 11.03.2004r. [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of methodologies for conducting impact analysis and tracking the effectiveness of a regulatory act" No. 308 dated 11.03.2004]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/308-2004-p#Text>

zakon.rada.gov.ua. (2024, August 30). Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro skhvalennia Strategii vidnovlennia, staloho rozvytku ta tsyvrovoi transformatsii maloho i serednoho pidpriemnytstva na period do 2027 roku» № 821-r vid 30.08.2024 r. [Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Strategy for the recovery, sustainable development and digital transformation of small and medium-sized enterprises for the period up to 2027" No. 821-r dated 30.08.2024]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2024-r#Text>

Стаття надійшла до редакції / Received: 07.05.2026
Статтю прийнято до публікації / Accepted: 20.05.2026
Оприлюднено / Published: 20.06.2026

УДК 338.3
JEL: M21; O18
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-5-130-139>

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ

©2026 ГОНТАРЕВА І. В., МИХАЙЛЕНКО Д. Г., КУЦ Н. В.

УДК 338.3
JEL: M21; O18

Гонтарева І. В., Михайленко Д. Г., Куц Н. В. Розвиток підприємництва в регіонах України в умовах сучасних викликів і загроз

У статті наведено комплексне дослідження особливостей розвитку підприємництва за регіонами України в умовах повномасштабної військової агресії та поглиблення просторової економічної асиметрії. Актуальність роботи зумовлена неспроможністю традиційних моделей регіонального зростання забезпечити життєздатність економічних систем у критичних умовах. Доведено, що сучасна регіональна карта підприємництва України формується за принципом нерівномірної концентрації ділової активності, що суттєво обмежує можливості для збалансованого функціонування економіки на місцях. У ході дослідження проаналізовано феномен «регіональної резильєнтності» – здатності локальних бізнес-систем адаптуватися до радикальної невизначеності. Емпіричну базу роботи склали дані Держстату, звіти НБУ, матеріали Європейської Комісії щодо України за 2025 рік та аналітика релокаційних процесів від платформи Опендатабот. Аналіз динаміки ВВП і кількості суб'єктів господарювання за 2012–2025 роки дозволив виявити фази економічної стабілізації та рівень трансформації виробничого потенціалу. Аналіз даних показав, що регіональний розвиток залишається диспропорційним, що прямо впливає на ефективність надання підтримки бізнесу на локальному рівні залежно від спроможності управління окремих громад. Класифіковано макрозони України за типами адаптаційної поведінки бізнесу: від інтеграційно-виробничих хабів із переважанням експортно-орієнтованої моделі (Захід і Центр) до «підприємництва виживання» (Південь та Схід). Визначено ключові перешкоди, серед яких пріоритетними є безпекові ризики, логістичні розриви, демографічний дефіцит кадрів та обмежений доступ до капіталу. Обґрунтована необхідність докорінного перегляду державних програм відновлення економіки. Запропоновано враховувати регіональні особливості ведення бізнесу при розробці механізмів підтримки, зокрема: впровадження диференційованих кредитних преференцій, страхування воєнно-політичних ризиків та стимулювання кластерної взаємодії. Доведено, що лише через адаптацію регуляторної політики до специфічних потреб кожної макрозони можливо забезпечити стійке повоєнне відновлення, що відповідає вимогам Плану України в межах Ukraine Facility та процесам євроінтеграції.

Ключові слова: підприємництво; розвиток; резильєнтність; економічна асиметрія; державна політика; повоєнне відновлення; кластер.

Рис.: 4. Бібл.: 16.

Гонтарева Ірина Вячеславівна – доктор економічних наук, професор, аналітик, CLEAResult Operating, LLC (828 Royal Pkwy, Нешвілл, TN 37214, США)

E-mail: igontareva@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1345-6950>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56736897300>

Михайленко Дар'я Геннадіївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: d.g.mykhailenko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8420-6510>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/N-5268-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57365428300>

Куц Ніка Валеріївна – студентка економічного факультету, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: nika.kuts@student.karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-4836-5174>

UDC 338.3

JEL: M21; O18

Gontareva I. V., Mykhailenko D. H., Kuts N. V. Development of Entrepreneurship in the Regions of Ukraine under Contemporary Challenges and Threats

The article provides a comprehensive study of the peculiarities of entrepreneurship development across the regions of Ukraine amidst the full-scale military aggression and deepening spatial economic asymmetry. The relevance of the study is driven by the inability of traditional regional growth models, based on static logistics and market self-regulation, to ensure the viability of economic systems under critical conditions. It is proved that the modern regional map of entrepreneurship in Ukraine is shaped by the principle of uneven concentration of business activity, which significantly limits the potential for balanced local economic functioning. The study analyzes the phenomenon of "regional resilience" – the capacity of local business systems to adapt to radical uncertainty. The empirical basis of the research comprises data from the State Statistics Service of Ukraine, National Bank of Ukraine reports, European Commission materials on Ukraine for 2025, and analysis of relocation processes provided by the Opendatobot platform. An analysis of GDP dynamics and the number of economic entities from 2012 to 2025 allowed for the identification of economic stabilization phases and the level of transformation of production potential. Data analysis shows that regional development remains disproportionate, which directly affects the efficiency of business support at the local level, depending on the management capacity of individual territorial communities. The article classifies Ukraine's macro-zones by types of business adaptive behavior: from integration-production hubs dominated by an export-oriented model (West and Center) to "survival entrepreneurship" (South and East). Key obstacles are identified, with security risks, logistical disruptions, demographic labor shortages, and limited access to capital being the primary concerns. The necessity for a fundamental review of state economic recovery programs is substantiated. It is proposed to account for regional business specificities when developing support mechanisms, in particular: the introduction of differentiated credit preferences, wartime-risk insurance, and the stimulation of cluster interaction. It is proved that only by adapting regulatory policy to the specific needs of each macro-zone is it possible to ensure sustainable postwar recovery that meets the requirements of the Ukraine Facility Plan and European integration processes.

Keywords: entrepreneurship; development; resilience; economic asymmetry; State policy; postwar recovery; cluster.

Fig.: 4. Bibl.: 16.

Gontareva Iryna V. – D. Sc. (Economics), Professor, Analyst, CLEAResult Operating, LLC (828 Royal Pkwy, Nashville, TN 37214, USA)

E-mail: igontareva@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1345-6950>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56736897300>

Mykhailenko Daria H. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Marketing, Management and Entrepreneurship, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: d.g.mykhailenko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8420-6510>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/N-5268-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57365428300>

Kuts Nika V. – Student of the Faculty of Economics, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: nika.kuts@student.karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-4836-5174>

Сучасна структурна деформація економічного простору України, викликана триваючою повномасштабною військовою агресією, актуалізує фундаментальний перегляд парадигми регіонального розвитку та функціонування суб'єктів підприємницької діяльності. Традиційні моделі регіонального зростання, що базувалися переважно

на принципах агломераційного ефекту, статичних логістичних переваг і ринкової саморегуляції, виявилися неспроможними повною мірою пояснити та забезпечити життєздатність економічних систем у критичних умовах геополітичних і безпекових викликів. Унаслідок масованого руйнування виробничих потужностей, критичної енергетич-

ної та транспортної інфраструктури, блокування традиційних морських логістичних коридорів та масштабних вимушених міграційних процесів відбулися зміни в географічному розташуванні українського бізнесу.

Регіональна асиметрія, яка й за мирних часів була відчутною, наразі набула екзистенційного характеру: виникла дихотомія між відносно безпечними тилловими регіонами (переважно західна та центральна частини України), які перевантажені релокованими підприємствами та внутрішньо переміщеними особами, та прифронтовими чи деокупованими територіями (такими як схід, південь та північ), що функціонують в умовах постійного фізичного ризику, депопуляції та капітального знецінення активів. За цих обставин підприємництво трансформує свою сутнісну роль. Воно перестає бути виключно класичним драйвером максимізації прибутку та генерації доданої вартості; натомість суб'єкти малого та середнього бізнесу перебирають на себе функції системних стабілізаторів суспільно-економічного життя територій. Саме приватний сектор забезпечує регіональну резильєнтність – здатність локальних систем поглинати зовнішні шоки, адаптуватися до критичних змін, підтримувати базову життєдіяльність громад і акумулювати внутрішні ресурси для майбутнього системного повоєнного відновлення. Урядовий План України в межах Ukraine Facility прямо пов'язує економічне відновлення з реформами, інвестиціями, цифровою трансформацією, зеленою модернізацією та євроінтеграцією, причому ці зміни мають реалізовуватися з урахуванням участі регіонів [8].

Актуальність теми посилюється й тим, що ділове середовище України сьогодні формується одночасно під впливом двох протилежних тенденцій. З одного боку, зберігаються воєнні руйнування, висока невизначеність, інфляційний тиск, кадровий дефіцит, ризики обстрілів і залежність від міжнародної підтримки. З іншого боку, відбуваються структурні зміни, що відкривають нові можливості: релокація бізнесу, посилення локальних виробничих кластерів, розширення програм мікрогрантів, стимулювання переробної промисловості, відновлення кредитування, розвиток експортної інфраструктури та поглиблення інтеграції до ринку ЄС. Національний банк України в березні 2026 року зафіксував поліпшення очікувань підприємств усіх основних секторів, хоча серед стримуючих чинників і далі називаються обстріли критичної інфраструктури, інфляційні очікування та дефіцит кваліфікованих кадрів [1]. Європейська Комісія у Звіті щодо України за 2025 рік також зазначає, що бізнес-середовище залишається об-

меженим структурними та воєнними викликами, а ключовими перешкодами для бізнесу є воєнні збурення, нестача робочої сили та інфляція [9].

Огляд літератури та аналіз попередніх досліджень. Питанню розвитку підприємництва присвячено роботи багатьох вітчизняних учених, серед яких можна виокремити праці Варналія З. С., Романюка М., Білика Р. [3], Гейця В. М. [4], Лопушинського І., Петренка В., Гречанука Б. та ін. [12], Тимченко О. І. [7] та інших. Напрями регіонального розвитку та забезпечення функціонування бізнесу висвітлено в працях Кизима М. О., Губаревої І. О., Трушкіної Н. В. [5], Красноносів О. М. та ін. [11], Ткаченко Т. П., Тульчинської С. О. [10] та інших.

Разом із тим, попри колосальний масив напружених, більшість наявних теоретичних конструктів і практичних рекомендацій формувалися в умовах відносної макроекономічної стабільності або циклічних криз класичного типу – таких як фінансових і пандемічних. Комплексна оцінка сукупної дії воєнних, безпекових, енергетичних і глибоких демографічних шоків на регіональний ландшафт підприємництва залишається фрагментарною. Потребують додаткового наукового розширення та практичного переосмислення обґрунтування концептуальних засад безперервної гнучкої трансформації внутрішніх бізнес-процесів підприємств у відповідь на радикальну агресивність і невизначеність зовнішнього середовища. Це й зумовлює актуальність цього дослідження.

Мета статті полягає в дослідженні особливостей розвитку підприємництва в регіонах України в умовах сучасних викликів і загроз з метою вдосконалення напрямів їх адаптації до мінливості середовища.

Методи дослідження – системний і діалектичний підходи, що дозволили проаналізувати функціонування підприємництва в умовах перманентної воєнної турбулентності. Для обґрунтування ролі приватного сектора як фундаменту регіональної резильєнтності застосовано методи теоретичного узагальнення та аналізу літературних джерел. Емпіричний фундамент базується на комплексному статистичному та компаративному аналізі, що дозволило виявити просторову асиметрію ділового середовища та класифікувати макрорегіони України за типами адаптаційної поведінки.

Результати дослідження. Сучасний стан ділового середовища в Україні є унікальним у світовій економічній практиці феноменом, оскільки він формується під одночасним, перманентним і різновекторним впливом двох потужних макротенденцій. З одного боку, продовжує діяти глибокий деструктивний тиск воєнного походження, а саме: фізичне знищення основних фондів, критичний де-

фіцит електрогенерації через атаки на енергетичну інфраструктуру, суттєве ускладнення та здорожчання внутрішньої та зовнішньої логістики, жорсткий кадровий голод через мобілізаційні процеси та виїзд працездатного населення за кордон.

З іншого боку, спостерігається інтенсивне розгортання процесів структурної адаптації, інституційного оновлення та виникнення нових точок економічного зростання. Бізнес демонструє феноменальну пластичність – активізувалися внутрішні інтеграційні процеси, стрімко розвиваються програми мікрогрантингу, здійснюється цілеспрямоване державне та міжнародне донорське стимулювання підприємств переробної промисловості, відновлюються й адаптуються програми пільгового кредитування.

Сучасна архітектура розвитку вітчизняного підприємництва зазнала кардинальної трансформації, що змусило суб'єктів господарювання радикально переоцінити свої стратегічні цілі. Перманентні безпекові загрози та глибока макроекономічна турбулентність зсунули фокус уваги менеджменту з довгострокового розвитку, масштабування та максимізації прибутків у площину забезпечення поточної життєздатності та безперервності бізнес-процесів. Фокус уваги українських підприємств зсунувся в бік підтримання стабільної, операційно стійкої роботи в умовах високої невизначеності.

Цей підхід набуває виняткової ваги в контексті майбутнього комплексного відновлення держави. Здатність територій до швидкої економічної реанімації та наповнення місцевих бюджетів безпосередньо корелює з ефективністю функціонування сектора малого та середнього бізнесу. Саме приватний сектор виступає фундаментом регіональної резильєнтності. Завдяки притаманній йому операційній гнучкості, мінімальній інерційності та високій просторовій мобільності малий бізнес має колосальні стратегічні переваги над великими промисловими конгломератами [15].

Великі підприємства є занадто вразливими до інфраструктурних шоків і потребують капіталомістких, тривалих інвестицій для регенерації своїх потужностей. Натомість невеликі фірми спроможні миттєво адаптуватися до ринкових коливань. Вони здатні за лічені дні релокувати активи, оперативіно переорієнтувати канали постачання сировини, диверсифікувати логістичні маршрути та перебудувати внутрішню структуру менеджменту. У цьому аспекті мале підприємство стає головним актором стабілізації локальних ринків, генератором робочих місць і критично важливим інструментом збереження економіко-соціального сектора країни в кризовий період [14].

У період з 2022 року значна кількість промислових підприємств втратила свій потенціал через військові дії, що відображається на логістиці, кадровому забезпеченні та стабільності функціонування. Підтримка підприємництва з боку держави дозволяє стабілізувати економічну ситуацію в регіонах, особливо на територіях відновлення та активних бойових дій. Незважаючи на складну економічну ситуацію в країні, саме за рахунок бізнесу економіка зростає, що підтверджується відповідними даними (рис. 1).

Динаміка ВВП характеризується стабільністю зростання, лише у 2022 році спостерігається зниження показника, що пов'язано з початком повномасштабного вторгнення. Проте вже у 2023 році ситуація стабілізувалася, і показник продовжував зростати, що свідчить про функціонування економіки. За період 2015–2023 рр. кількість підприємств в Україні так само змінювалася здебільшого в позитивну сторону, а саме, у бік збільшення. Лише у 2022 році, після повномасштабного вторгнення, спостерігається зниження кількості підприємств на 108 910 одиниць, що пояснюється тимчасовою окупацією частини територій України, значною руйнацією суб'єктів (рис. 2). Проте вже у 2023 році ситуація покращилася завдяки державній та міжнародній підтримці розвитку малого та середнього бізнесу.

Зниження кількості підприємств на територіях, що знаходяться поблизу лінії фронту, обумовлене безпековою ситуацією та неможливістю здійснювати повноцінно свою діяльність. Проте більшість підприємств мали змогу релокувати свої потужності до більш спокійних територій для підтримки економіки та продовження своєї діяльності.

У регіональному розподілі значна кількість підприємств сфокусована в розвинених регіонах, таких як Дніпропетровська, Львівська, Одеська, Харківська та Київська області (рис. 3).

Так, за даними Опендатабот, у 2025 році кількість релокованих підприємств становила 8345. У 2022 році ця кількість складала 1969 підприємств, у 2023 році – 9581 підприємство. Саме у 2023 році спостерігалася значна кількість релокацій, що пояснюється активізацією державних і міжнародних грантових програм для підтримки малого бізнесу, відкриття власної справи [1].

Саме за рахунок практичної реалізації державних програм підприємства змогли релокувати свої потужності здебільшого в західні регіони країни, що сприяє підтримці економіки громад і країни в цілому за рахунок податкових надходжень і працевлаштування населення. Серед підприємств, які

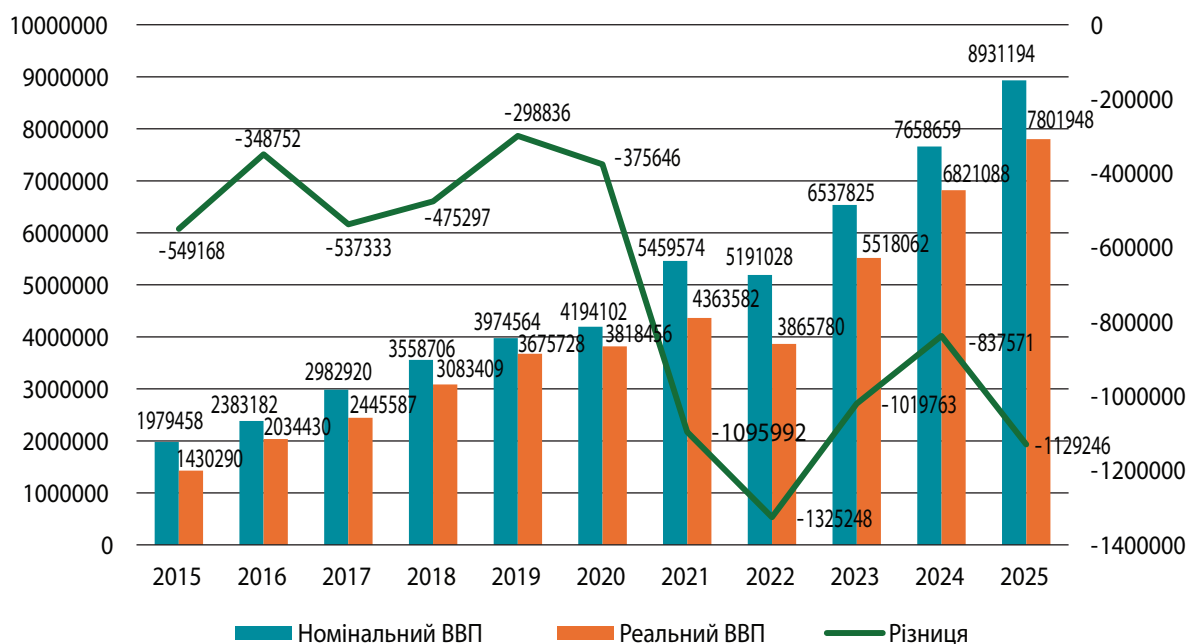

Рис. 1. Динаміка валового внутрішнього продукту України за 2012–2025 рр. (млн грн)

Джерело: узагальнено авторами на основі [2].

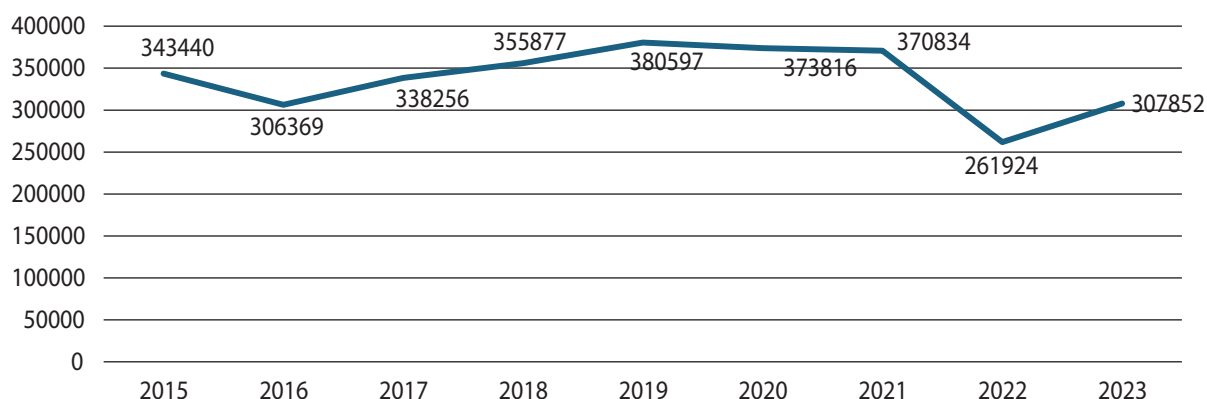

Рис. 2. Динаміка кількості підприємств в Україні у 2015–2023 рр. (од.)

Джерело: узагальнено авторами на основі [6].

найчастіше релокували свій бізнес, – суб'єкти сфери оптової торгівлі, будівництва, сільського господарства, нерухомості тощо.

Найскладніша ситуація з підтримкою та функціонуванням промислових підприємств, оскільки вони мають значні потужності та залежать від ресурсної бази. Така негативна тенденція призвела до зниження промислового потенціалу країни та галузі в цілому.

Сучасна архітектура та географічний контур ділового середовища України формуються під впливом глибокої просторової асиметрії та нерівномірної концентрації економічної активності. Повномасштабні безпекові виклики, міграційні процеси та деструкція інфраструктури

не нівелювали, а навпаки – загострили традиційні міжрегіональні відмінності. Як і в довоєнний період, ключові та найбільш потужні підприємницькі центри залишаються жорстко агломерованими навколо столиці – міста Києва, а також економічно сильних, диверсифікованих областей центрального, західного та частково південного промислово-логістичних поясів.

Попри екстремальні умови функціонування ринку, офіційні емпіричні дані Державної служби статистики України продовжують фіксувати суттєві диспропорції в регіональному розрізі. Чітка диференціація прослідковується за базовими макроекономічними індикаторами: загальною кількістю діючих суб'єктів господарювання, рівнем працевлаштування та збереження кадрового потенціалу,

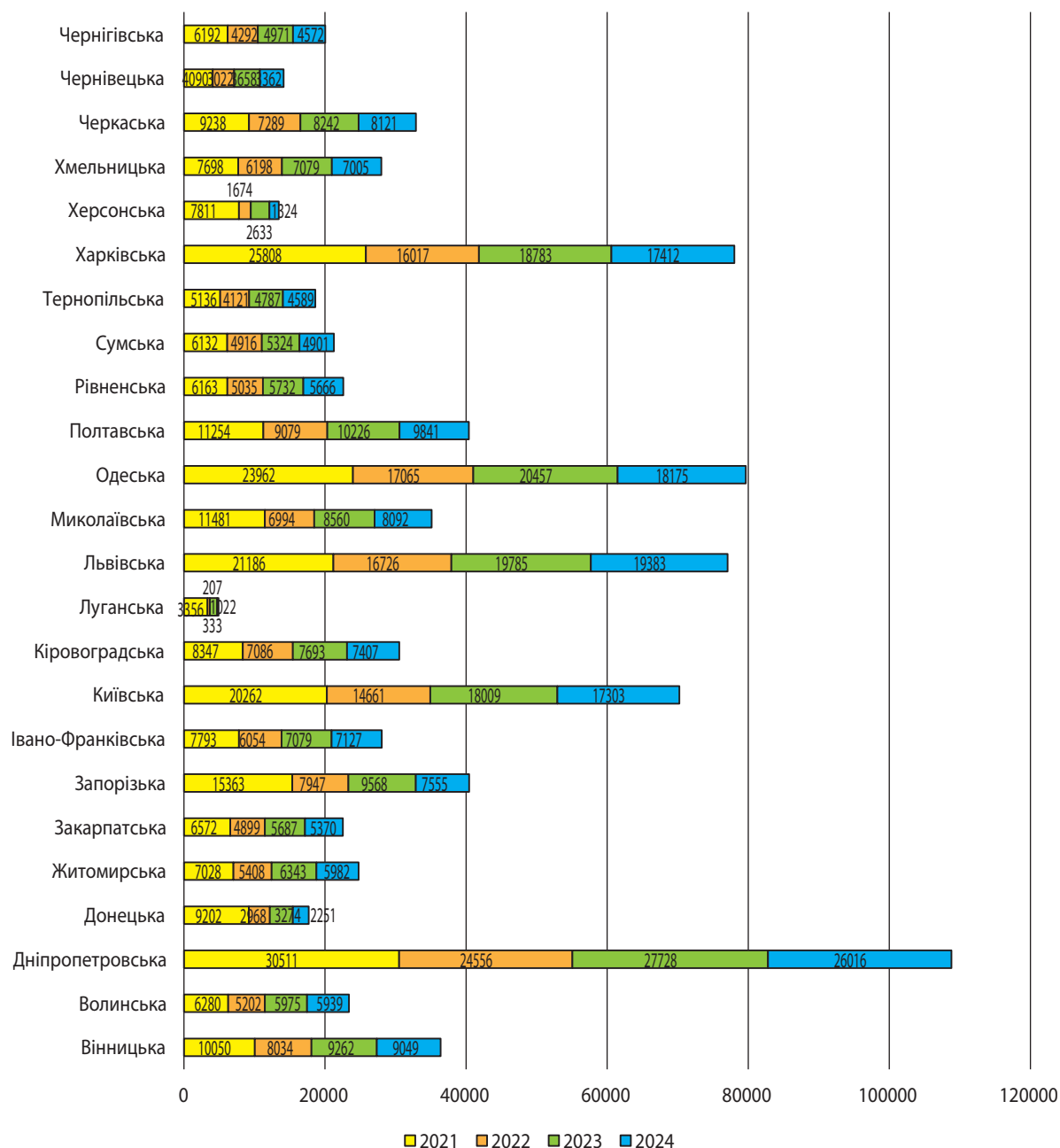

Рис. 3. Динаміка кількості підприємств за регіонами України у 2021–2024 рр. (од.)

Джерело: узагальнено авторами на основі [6].

а також сукупними обсягами реалізованої продукції, товарів і послуг. Систематичне та регулярне оновлення зазначених статистичних зрізів та аналітичних моніторингів підтверджує, що регіональний ландшафт вітчизняного підприємництва зберіг свою стійку внутрішню ієрархію, хоча її наповнення зазнало структурних трансформацій через релокацію бізнесу.

У нинішній реальності регіони країни умовно розділилися за типами адаптаційної поведінки. Західні та центральні області перетворилися на головні інтеграційні та виробничі хаби, що приймають основний потік релокованих потужнос-

тей і формують експортно-орієнтовані кластери. Водночас прифронтові зони Сходу та Півдня демонструють специфічну модель «підприємництва виживання», де бізнес орієнтований на задоволення критичних базових потреб громад і локальну відбудову. Така глибока відмінність умов господарювання підкреслює, що єдиного універсального сценарію розвитку ринку не існує. Цей факт актуалізує необхідність розробки гнучкої, диференційованої державної політики підтримки приватного сектора, яка б урахувала специфічні ризики, логістичні можливості та безпековий профіль кожного окремого регіону України.

Навіть за умов війни офіційна статистика Держстату зберігає міжрегіональні відмінності за кількістю суб'єктів господарювання, зайнятістю та обсягами реалізованої продукції, а сам факт регулярного оновлення таких зрізів за 2024 рік підтверджує збереження активної регіональної диференціації підприємницького середовища.

Так, для західних регіонів пріоритетними стали напрями, які пов'язані з релокацією виробництв, розвитком малого та середнього бізнесу у сфері переробки, логістики, торгівлі, послуг, креативних індустрій і транскордонного співробітництва. Паралельно тут активізується експортна інфраструктура: через мережі підтримки експортерів і програми Дія.Бізнес посилюється спроможність місцевого бізнесу виходити на зовнішні ринки, передусім європейські. Отже, для заходу України провідною моделлю є підприємництво адаптаційно-логістичного та експортно-орієнтованого типу.

Якщо розглядати центральні регіони, то для них характерною є диверсифікована структура підприємництва, де поєднуються агробізнес, переробна промисловість, внутрішня торгівля, будівництво, транспортні послуги, IT і локальні сервісні галузі. У цих регіонах формуються передумови для розвитку виробництв із вищим ступенем доданої вартості, зокрема агропереробки, харчової промисловості, машинобудівних ніш, будівельних матеріалів, сервісів для відбудови та цифрових рішень для бізнесу.

Північні регіони розвивають підприємництво в умовах підвищеного безпекового ризику, близькості до кордону з РФ і періодичних ударів по критичній інфраструктурі. Тут актуальними є невеликі та середні виробництва, агробізнес, деревообробка, будівельні послуги, ремонтна сфера, локальна переробка та підприємництво, що працює на забезпечення базових потреб громад. Особливістю державної політики є надання цим та іншим прифронтовим регіонам збільшеної грантової допомоги на започаткування чи розширення бізнесу. Це означає, що держава фактично визнає необхідність компенсаторного розвитку підприємництва там, де ринкові стимули ослаблені безпековими загрозами.

Східні регіони є простором найгостріших суперечностей, оскільки, з одного боку, саме тут війна спричинила найбільші втрати виробничого капіталу, логістичні розриви, міграцію населення та інвестиційне згортання. З іншого боку, частина цих регіонів, насамперед Дніпропетровщина та Харківщина, зберігає потужний промисловий, науково-технологічний і підприємницький потенціал. Для них перспективними є напрями оборонно-промислової кооперації, машинобудівного ремонту, енергетичних рішень, IT-сервісів, будів-

ництва, локальної переробки та сервісів швидкого відновлення. Не випадково держава розширює для прифронтових регіонів грантові програми, а міжнародні дослідження фіксують високу концентрацію збитків і потреб саме у фронтових областях та великих міських агломераціях.

Південні регіони враховують специфіку їх розташування та виробничі можливості, які залежать від функціонування портової інфраструктури, стану логістичних коридорів, безпеки морської торгівлі, агропереробки, харчової промисловості, складської логістики, будівництва та відновлення інженерної інфраструктури. Для Одещини додатковий потенціал створює поєднання транспортно-логістичних і зовнішньоторговельних функцій. Водночас саме ці території залишаються особливо чутливими до воєнних ризиків, руйнування енергетичних і транспортних об'єктів та нестабільності страхування логістики [13–15].

Отже, за регіонами України не існує єдиної універсальної траєкторії розвитку підприємництва. Західні області тяжіють до моделі безпечної релокації, логістики та експорту; центральні – до диверсифікованого виробництва, агропереробки та бізнес-послуг; північні – до підтримки локальної стійкості та малого бізнесу в умовах прикордонного ризику; східні – до підприємництва виживання, технологічної адаптації та відновлення промислових компетенцій; південні – до логістично-аграрної та відбудовчої моделі. Саме така регіональна диференціація має бути покладена в основу державної та місцевої політики підтримки бізнесу [8; 16].

Незважаючи на значні перспективи та державну підтримку розвитку регіонального підприємництва, існує ряд перешкод їх ефективному впровадженню (рис. 4).

На сьогодні основною проблемою функціонування бізнесу в Україні є несприятлива безпекова ситуація. Загроза обстрілів, руйнація інфраструктури, мінування територій збільшують транзакційні витрати бізнесу та ускладнюють планування виробництва. За таких умов підприємства втрачають ринки збуту та відчувають дефіцит кадрів.

Демографічна та кадрова криза через вимушену міграцію, мобілізацію призводить до нестачі кваліфікованих кадрів та дисбалансу кадрової пропозиції на ринку праці. Зниження ділової активності впливає на залучення інвестиційного капіталу та інноваційну активність підприємств. Обмежений доступ до фінансових ресурсів впливає на можливість бізнесу розвиватися.

Проте, як свідчить опитування банків, з 2025 року значно поживавився ринок короткострокових

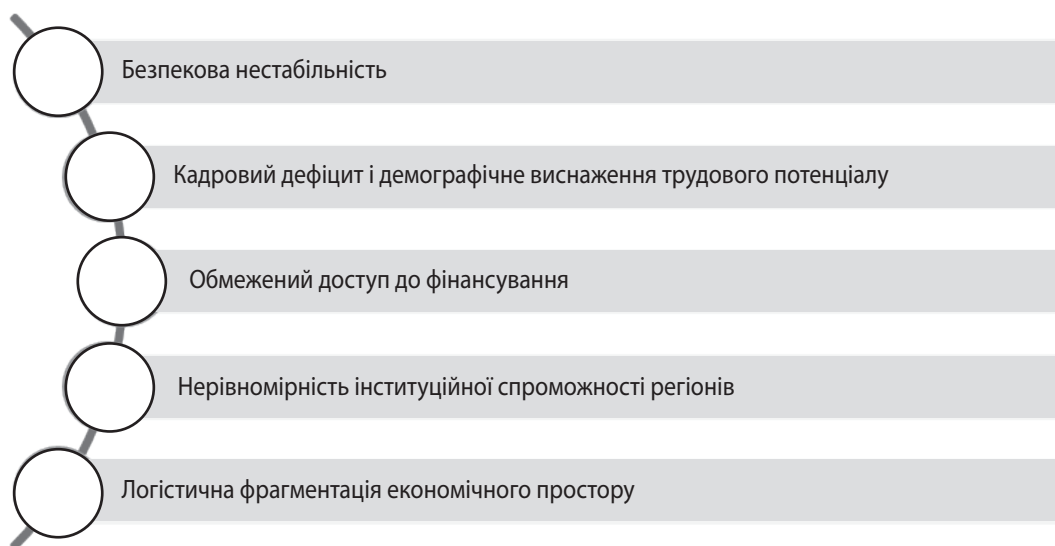

Рис. 4. Проблематика розвитку підприємництва в сучасних умовах

Джерело: [10; 16].

позик для бізнесу, навіть попри значно високі відсоткові ставки банків. Завдяки міжнародній донорській допомозі, залученню грантів малий і середній бізнес на сьогодні має можливості до розвитку та відновлення, що є позитивним аспектом у стабілізації економічної ситуації в країні.

Як вже відмічалось, руйнація логістичних шляхів та обмеження доступу до інфраструктури негативно впливає на функціонування підприємств. Особливо гостро це питання постає для прифронтових територій, які, окрім неможливості збуту продукції, стикаються з проблемою доставки сировини для свого виробництва. Тому для центральних і східних регіонів доцільно формувати внутрішні хаби або кластери, які дозволять акумулювати можливості учасників процесу для вирішення завдань. Для підприємств, які функціонують в західних регіонах, виходом є налагодження співпраці з країнами ЄС.

Обговорення. Нерівномірність інституційної спроможності посилюється в регіональному розрізі, оскільки громади мають більше повноважень у вирішенні поточних питань. Підтримка розвитку підприємництва є загальнодержавною ініціативою, проте практична реалізація та підтримка на містах залежить від спроможності управління громад. Нині прослідковується регіональна відмінність у наданні такої підтримки.

Сьогодні проблематика розвитку підприємницького сектора в регіонах України, в умовах безпрецедентних викликів та екзистенційних загроз, остаточно переросла рамки суто академічних економічних дискусій. Цей процес трансформувалася у складну, багатовимірну систему, що одночасно

охоплює просторово-безпекові, інституційні, гуманітарні та соціальні аспекти життєдіяльності держави. Сучасна логіка існування бізнесу більше не вимірюється застарілими метриками, такими як абстрактне кількісне зростання новостворених суб'єктів господарювання чи номінальне збільшення оборотів.

Натомість головним критерієм ефективності та зрілості ринку стала реальна здатність приватного капіталу адаптуватися до жорстких вимог воєнного середовища. Це передбачає утримання кадрового потенціалу, гнучку перебудову деструктурованих ланцюгів постачання сировини, диверсифікацію логістичних маршрутів, а також стратегічний перехід від сировинної моделі до глибокої переробки з високою доданою вартістю. Крім того, імперативами виживання стали інтеграція цифрових моделей управління та активна кластерна взаємодія між підприємствами.

ВИСНОВКИ

Регіональний вимір є фундаментальним і принциповим. Через глибоку просторову деформацію та безпекову асиметрію територій неможливо застосовувати універсальні, шаблонізовані підходи до регулювання. Кожна макрозона України сформувала унікальний профіль ризиків і можливостей, що вимагає від уряду та місцевої влади диференційованої, ринкової політики підтримки. Якщо відносно безпечні західні області потребують розширення релокаційних майданчиків, розбудови євроінтеграційної експортної інфраструктури та індустріальних парків, то центральні та північні регіони орієнтовані на стимулювання агропереробки та грантову підтримку малого та се-

реднього бізнесу. Водночас прифронтові східні та південні території гостро залежать від спеціальних довгострокових кредитних преференцій, страхування воєнно-політичних ризиків, інвестицій в автономне енергозабезпечення та масштабних цільових програм швидкої відбудови зруйнованого капіталу громад. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бізнес суттєво поліпшив оцінки результатів своєї діяльності – підсумки опитування підприємств у березні. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/biznes-suttyevo-polipshiv-otsinki-rezultativ-svoyeyi-diyalnosti--pidsumki-opituvannya-pidpriyemstv-u-berezni>
2. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>
3. Варналій З., Романюк М., Білик Р. Податкове стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2018. Вип. 40. Ч. I. С. 52–59.
4. Геєць В. М. Суперечності та перспективи економічного зростання на інноваційній основі в Україні. *Економіка України*. 2024. № 11. С. 3–28. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.11.003>
5. Кизим М. О., Губарева І. О., Трушкіна Н. В. Механізми повоєнного відновлення та розвитку критичної інфраструктури територіальних громад у східних регіонах України. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2026. № 1. С. 158–165. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2026-1-29>
6. Кількість діючих підприємств. *Держстат*. URL: <https://stat.gov.ua/uk/explorer?md5=415731c25ee0d5e5b5516c7313fbffd2>
7. Тимченко О. І. Проблеми фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва. *Ефективна економіка*. 2018. № 8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2018/46.pdf
8. Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу. *Ukraine Facility*. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua>
9. Communication from the commission to the European Parliament, the council, the European economic and social Committee and the committee of the regions. 2025. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/EU-enlargement-.pdf>
10. Ткаченко Т. П., Тульчинська С. О. Вплив воєнних дій на економічну безпеку та розвиток промислових підприємств України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 15. С. 5–9. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.15.5>
11. Krasnonosova O., Perepeliukova O., Papp V., Doronina M., Romaniuk M. Organizational-Economic Mechanism of Attracting Investment Resources in the Innovative Development of Regions in Teams of Sustainable Development. *International Journal*

- of Computer Science and Network Security*. 2022. Vol. 22. No. 2. P. 376–384. DOI: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.2.48>
12. Lopushynskiy I., Petrenko V., Grechanyk B. et al. Innovative Mechanisms of Shaping the Migration Attractiveness of Ukraine Regions. *Economic Affairs*. 2023. Vol. 68. No. 04. P. 2181–2191. DOI: <https://doi.org/10.46852/0424-2513.4.2023.27>
 13. Kiselhof E., Dymchenko O. Entrepreneurship development in the regions: Challenges and support mechanisms. *SCIENTIA. Section 1. Economic Theory, Macro- and Regional Economy*. 2026. P. 8–10. The Hague, Netherlands. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/3705>
 14. Melnyk A. State entrepreneurship in the development of regions in Ukraine: a matter of choosing methods for analysis and empirical research. *Journal of European Economy*. 2017. Vol. 16. No. 2. P. 244–254. DOI: <https://doi.org/10.35774/jee.2017.02.244>
 15. Fedun I., Bey R., Pysklyvets V. Theoretical aspects of business development in rural districts of Ukraine. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-28>
 16. Ligonenko L., Riepina I., Shevchuk N., Tepluk M., Domina O. Innovation and infrastructure: driving forces for entrepreneurship development and economic opportunities. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2024. No 5. P. 163–169. DOI: <https://doi.org/10.33271/nvngu/2024-5/163>

REFERENCES

- Derzhstat. *Kilkist diiuchykh pidpriyemstv* [Number of active enterprises]. <https://stat.gov.ua/uk/explorer?md5=415731c25ee0d5e5b5516c7313fbffd2>
- eu-ua.kmu.gov.ua. (2025). Communication from the commission to the European Parliament, the council, the European economic and social Committee and the committee of the regions. <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/EU-enlargement-.pdf>
- Fedun I., Bey R. & Pysklyvets V. (2022). Theoretical aspects of business development in rural districts of Ukraine. *Ekononika ta suspilstvo*, 40. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-28>
- Heiets V. M. (2024). Superechnosti ta perspektyvy ekonomichnoho zrostannia na innovatsiinii osnovi v Ukraini [Contradictions and prospects of economic growth on an innovative basis in Ukraine]. *Ekononika Ukrainy*, 11, 3–28. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.11.003>
- Kiselhof E. & Dymchenko O. (2026). Entrepreneurship development in the regions: Challenges and support mechanisms. *SCIENTIA. Section 1. Economic Theory, Macro- and Regional Economy* (p. 8–10). The Hague, Netherlands. <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/3705>
- Krasnonosova O., Perepeliukova O., Papp V., Doronina M. & Romaniuk M. (2022). Organizational-Economic Mechanism of Attracting Investment Resources in the Innovative Development of Regions in Teams of Sustainable Development. *International Journal*

- of Computer Science and Network Security, 2(22), 376–384.
<https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.2.48>
- Kyzym M. O., Hubarieva I. O. & Trushkina N. V. (2026). Mechanizmy povoiennoho vidnovlennia ta rozvytku krytychnoi infrastruktury terytorialnykh hromad u skhidnykh rehionakh Ukrainy [Mechanisms of post-war recovery and development of critical infrastructure of territorial communities in eastern regions of Ukraine]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, 1, 158–165.
<https://doi.org/10.36887/2415-8453-2026-1-29>
- Ligonenko L., Riepina I., Shevchuk N., Tepluk M. & Domina O. (2024). Innovation and infrastructure: driving forces for entrepreneurship development and economic opportunities. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 5, 163–169.
<https://doi.org/10.33271/nvngu/2024-5/163>
- Lopushynskiy I., Petrenko V. & Grechanyk B. (2023). Innovative Mechanisms of Shaping the Migration Attractiveness of Ukraine Regions. *Economic Affairs*, 04(68), 2181–2191.
<https://doi.org/10.46852/0424-2513.4.2023.27>
- Melnyk A. (2017). State entrepreneurship in the development of regions in Ukraine: a matter of choosing methods for analysis and empirical research. *Journal of European Economy*, 2(16), 244–254.
<https://doi.org/10.35774/jee2017.02.244>
- Minfin. Valovyi vnutrishnii produkt (VVP) v Ukraini [Gross domestic product (GDP) in Ukraine]. <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>
- Natsionalnyi bank Ukrainy. Biznes suttievo polipshyv otsinky rezultativ svoiei diialnosti – pidsumky opytuvannia pidpriemstv u berezni [Business significantly improved assessments of its activity results – results of the enterprise survey in March]. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/biznes-suttievo-polipshiv-otsinki-rezultativ-svoyeyi-diyalnosti--pidsumki-opituvannya-pidpriemstv-u-berezni>
- Tkachenko T. P. & Tulchynska S. O. (2023). Vplyv voienynykh dii na ekonomichnu bezpeku ta rozvytok promyslovykh pidpriemstv Ukrainy [Impact of military actions on economic security and development of industrial enterprises of Ukraine]. *Investysii: praktyka ta dosvid*, 15, 5–9.
<https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.15.5>
- Tymchenko O. I. (2018). Problemy finansovoho zabezpechennia rozvytku maloho pidpriemnytstva [Problems of financial support for small business development]. *Efektivna ekonomika*, 8. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2018/46.pdf
- Ukraine Facility. Prohrama finansovoi pidtrymky Ukrainy vid Yevropeiskoho Soiuzu [Financial support program for Ukraine from the European Union]. <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua>
- Varnalii Z., Romaniuk M. & Bilyk R. (2018). Podatkove stymuliuvannia rozvytku maloho ta serednoho pidpriemnytstva v Ukraini [Tax stimulation of small and medium entrepreneurship development in Ukraine]. *Formuvannia rynkovoï ekonomiky v Ukraini*, 40(1). [Formation of market economy in Ukraine] (p. 52–59).

Стаття надійшла до редакції / Received: 07.05.2026
 Статтю прийнято до публікації / Accepted: 20.05.2026
 Оприлюднено / Published: 20.06.2026